

Mato Ilkić
Sveučilište u Zadru
University of Zadar
Obala kralja Petra Krešimira IV, 2,
Zadar, HR – 23000
milkic@unizd.hr

Dejan Filipčić
Izidora Kršnjavoga 10, Karlovac,
HR – 47000
filipi.dejan@gmail.com

Kolomanova ostavština u sjevernoj Dalmaciji

Suprotno mišljenju tradicionalne historiografije o tome kako je Koloman, strani vladar, svojim dolaskom na hrvatski tron izazvao diskontinuitet hrvatske državne samostalnosti, autori u ovome radu ukazuju na činjenice koje potvrđuju da je taj kralj vratio mir, pa je svatko – kako u jednoj ispravi piše opatica Vekenega iz zadarskog samostana sv. Marije – „mogao ići za svojim poslom“. Koloman je nastavio kontinuitet svojih prethodnika, vladajući potpuno po njihovim načelima. On je u graditeljskoj, numizmatičkoj, pisanoj i inoj baštini ostavio dubok trag na prostoru sjeverne Dalmacije te je kroz instituciju hrvatskog vladara, koju je objeručke prihvatio, uspostavio između zadarske komune i kralja neizbrisiv trag sjećanja na savezništvo i vjernost. To su vrline na koje će Zadrani uvijek računati tijekom mnogobrojnih pobuna protiv Mletačke Republike.

Ključne riječi: hrvatsko srednjovjekovlje, kralj Koloman, kruna kralja Zvonimira, numizmatika, optjecaj novca, sjeverna Dalmacija, Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo, Zadar.

Coloman's legacy in northern Dalmatia

Contrary to the opinion of traditional historiography that Coloman, a foreign ruler, caused a discontinuity in the independence of the Croatian state by ascending to the Croatian throne, the authors of this paper present evidence that this king actually restored peace, thus allowing everyone, as stated in a document by the abbess of the monastery of St. Mary in Zadar, Vekenega, to 'go about their business'. Coloman carried on and maintained the continuity of his predecessors, ruling entirely according to their principles. Through his architectural, numismatic, written and other legacies, he left a profound mark on the territory of northern Dalmatia. He wholeheartedly embraced the institution of the Croatian ruler, establishing an indelible memory of alliance and loyalty between the Zadar commune and the king. These were virtues the people of Zadar had relied upon during numerous uprisings against the Venetian Republic.

Key words: Croatian Middle Ages, King Coloman, the crown of King Zvonimir, numismatics, circulation of money, northern Dalmatia, Kingdom of Hungary-Croatia, Zadar.

Poslije smrti kralja Zvonimira (1075. – 1089.)¹ uslijedila je smutnja u Hrvatskom Kraljevstvu. Na unutarnjem planu razvila se široka borba između oponentata i pristaša različitih struja koje su u svojim kandidatima vidjele izvjesne pretendente na kraljevsko prijestolje. Opcija koju je prihvaćala većina hrvatskih velikaša uključivala je povratak na tron posljednjeg Trpimirovića, sinovca kralja Petra Krešimira IV., tada interniranog u splitskom samostanu sv. Stjepana „pod borovima“. Okrunjen kao kralj Stjepan II. (1089. – 1090./91.) nakratko je smirio političke napetosti u Hrvatskom Kraljevstvu. No već oko 1090., a najkasnije sljedeće godine, nestaje s povijesne pozornice. Po svoj je prilici umro.² Njegovom smrću nastupilo je razdoblje bezvlasti i anarhije.

Druga opcija za kontrolu kraljevskog prijestolja, ona okupljena oko žene pokojnog kralja Zvonimira Jelene Lijepe, tražila je krunu za sebe. Međutim nitko od važnijih velikaša na to nije htio ni pomišljati, već za kralja izabiru Petra Snačića (1093. – 1097.), dok Jelena bježi u Ugarsku, svom bratu kralju Ladislavu I. (1077. – 1095.). Tada se u Hrvatskoj počeo rasplamsavati pravi građanski rat. Kralj Ladislav, iako u početku nije pomišljao na vojnu intervenciju, vidjevši razvoj događaja, a da, kako kaže, zaštiti svoja baštinska prava, na proljeće 1091. poduzme vojni pohod na Hrvatsku, prešavši Dravu istočno od Virovitice.³ Kako su se ratne prilike odvijale i kome u korist, vidi se i iz pisma Ladislava montekasinjskom opatu Oderiziju iz sredine 1091., u kojem se svome novom susjedu hvali kako je zauzeo gotovo čitavu Slavoniju.⁴ Iste godine zadarski prior Drago piše ispravu koju datira *...tempore quo Uladislau, Panoniorum rex, Croatiae inuadens regnum domnum Almu, suum nepotem, in iluo statuit regem.*⁵

¹ Ferdo Šišić zastupa tezu o nasilnoj smrti Zvonimira na Kosovu polju zbog kraljeve odluke da se odazove na križarski pohod pozivom bizantskog cara Aleksija I. Komnena (1081. – 1118.). Usp. Šišić 1962, str. 151. Također, usp. ispravu od 8. rujna 1089. izdanu u Šibeniku kojom kralj Stjepan II. potvrđuje ispravu svoga prethodnika redovnicama sv. Benedikta u Splitu, u kojoj navodi *...per rege defuncto Suinimiro...* po čemu bi ova izjava značila prirodni kraj života kralja Zvonimira. Vidjeti u: Codex Diplomaticus I, isprava 149, 188. O događajima između 1089. i 1102. vidjeti u: Ančić 1998, str. 233-259.

² Šišić 1962, str. 151.

³ Šišić 1962, str. 152.

⁴ Codex Diplomaticus I, isprava 158, 197.

⁵ Codex Diplomaticus I, isprava 161, 200.

Following the death of King Zvonimir (1075-1089),¹ the Kingdom of Croatia was thrown into turmoil and, domestically, a broad struggle unfolded between opponents and supporters of different factions, each seeing their candidates as potential contenders for the royal throne. The option accepted by the majority of Croatian magnates involved the return of the last member of the Trpimirović dynasty to the throne, namely the nephew of King Peter Krešimir IV, who was then interned in the monastery of St. Stephen “Beneath the Pines” in Split. Crowned as King Stephen II (1089 – 1090/1.), he briefly eased political tensions in the Croatian Kingdom. However, he disappeared from the historical stage already around the year 1090, or at the latest the following year, presumably having died.² His death marked the beginning of a period of power vacuum and anarchy.

The second option regarding the control of the royal throne, which centred around the widow of the late King Zvonimir, Jelena Lijepa (Helen the Fair), claimed the crown for themselves. However, none of the significant members of nobility were willing to consider this option. Instead, they elected Petar Snačić as king (1093-1097), while Jelena fled to her brother in Hungary, King Ladislaus I (1077-1095). These circumstances triggered a genuine civil war in Croatia. King Ladislaus initially did not consider a military intervention, but upon witnessing the unfolding events and in order, as he claimed, to protect his hereditary rights, he launched a military campaign into Croatia in the spring of 1091, crossing the Drava east of Virovitica.³ The course of the war and its beneficiaries can be seen from a letter written by Ladislaus to the Montecassino abbot Oderisius in mid-1091. In this letter, he boasted to his new neighbour about seizing almost entire Slavonia.⁴

¹ Ferdo Šišić argued in favour of a violent death of Zvonimir in Kosovo Polje, allegedly in response to the king's decision to join the crusade of Byzantine Emperor Alexios I Komnenos (1081–1118). Compare Šišić 1962, p. 151. Additionally, compare document dated 8th September 1089, issued in Šibenik, in which King Stephen II confirms the document of his predecessor to the nuns of St. Benedict in Split, stating *...per rege defuncto Suinimiro...* indicating a natural end to the life of King Zvonimir. See in: Codex Diplomaticus I, document 149, 188. For events that occurred between 1089 and 1102, see: Ančić 1998, pp. 233-259.

² Šišić 1962, p. 151.

³ Šišić 1962, p. 152.

⁴ Codex Diplomaticus I, document 158, 197.

No Ladislav se uskoro morao povući zbog napada Kumana na sjever Ugarske, a Almoša je ostavio da kao hrvatski kralj vlada zemljom između Drave i Gvozda.⁶ U to vrijeme pada i osnutak Zagrebačke biskupije (oko 1094.) kao čvrste crkvene organizacije kojom je novi teritorij na taj način trebalo lakše povezati i inkorporirati s Ugarskom. Nedugo nakon smrti kralja Ladislava, krajem srpnja 1095. Almoš se vratio iz Slavonije natrag u Ugarsku. Bio mu je određen novi prostor na upravu, herceštvo na lijevoj obali Tise.⁷ Kako je Almoševim povlačenjem preko Drave nestalo ugarske vlasti sjeverno od Gvozda, od Ladislavove vojne intervencije nije ostalo praktično gotovo ništa.

Novi kralj Koloman (1095. – 1116.) spremao se na veći i ozbiljniji pohod. Razloga tomu bilo je više, od ostvarivanja baštinskih prava nad Hrvatskim Kraljevstvom, do osiguravanja puta za dolazak svoje buduće žene, normanske princeze Buzile, koja se morem zaputila iz Palerma k Ugarskoj.⁸ Koloman je s vojskom potkraj travnja ili početkom svibnja 1097. provalio u Hrvatsku te se sukobio kod Gvozda s vojskom hrvatskog kralja Petra Snačića, kojeg je porazio. Nakon toga zauzeo je Biograd. No ni Kolomanova vojna intervencija na jugu nije bila od trajnijeg uspjeha zbog ponovne provale Kumana, ali i Rusa. Oni su na sjeveru Ugarske potukli Kolomanovu vojsku. Nakon toga pokazalo se jedino ispravnim da se ugarski kralj na miran način sporazumi s hrvatskim plemstvom, što se i dogodilo na rijeci Dravi oko 1102. godine. Rezultat tog sporazuma danas je poznat u historiografiji kao *Qualiter* ili *Pacta Conventa*.⁹ Po njemu, Koloman je okrunjen 1102. u Biogradu hrvatskom krunom i po hrvatskom krunidbenom ceremonijalu za kralja Hrvatske i Dalmacije.

Koloman je za hrvatskog i dalmatinskog kralja okrunjen Zvonimirovom krunom.¹⁰ U sljedećem razdoblju nešto više od stoljeća ugarsko-hrvatski vladari krunit će se zasebno hrvatskom krunom, a zasebno ugarskom, te na dva različita ceremonijala.¹¹ Prvu krunidbu obavljao je splitski

In the same year, Drago, the prior of Zadar, wrote a document dated...*tempore quo Uladislaus, Pannoniorum rex, Chroatie inuadens regnum domnum Almu, suum nepotem, in iluo statuit regem*.⁵ However, Ladislaus had to withdraw shortly after due to attacks of the Cumans on northern Hungary, leaving Almoš to rule the land between the Drava river and Gvozd.⁶ During the same time, the Diocese of Zagreb was established (around 1094), whose task also was, as a strong church organization, to facilitate relations and the incorporation of the new territory into Hungary. Shortly after the death of King Ladislaus in late July 1095, Almoš returned from Slavonia to Hungary and was assigned a new area for governance, namely the duchy on the left bank of the Tisza river.⁷ Following Almoš's retreat across the Drava River, the Hungarian authority north of Gvozd practically vanished, leaving little trace of Ladislaus' military intervention.

The new king, Coloman (1095 – 1116), prepared for a larger and more serious campaign for several reasons, including asserting his hereditary rights over the Kingdom of Croatia and securing a route for the arrival of his future wife Buzila, a Norman princess, who was taking the sea route from Palermo to Hungary.⁸ In late April or early May 1097, Coloman led his army into Croatia and engaged in a decisive clash near Gvozd with the forces of Croatian King Petar Snačić, whom he defeated. Following this victory, he seized control of Biograd. However, Coloman's military actions in the south were not successful in the long term. He faced significant challenges due to renewed invasions by the Cumans and the Russians, who inflicted a defeat upon Coloman's army in northern Hungary. Consequently, it became clear that the most reasonable approach was for the Hungarian monarch to negotiate a peaceful agreement with the Croatian nobility, which eventually happened in 1102 on the Drava river and led subsequently to the creation of the *Qualiter* or *Pacta Conventa*, as it is known in historical literature.⁹ According to this agreement,

⁶ O vojni kralja Ladislava ukratko vidjeti u: Font 2005, str. 8-9.

⁷ Šišić 1962, str. 153.

⁸ Šišić 1962, str. 153.

⁹ O odjecima i značenju *Qualitera* u narednim stoljećima u hrvatskoj i mađarskoj historiografiji vidjeti u: ŠIŠIĆ 1962: 154, bilj. 57 i 58; Ančić 2002, str. 42-46.

¹⁰ Klaić 1905, str. 109-110.

¹¹ Klaić 1905, str. 113.

⁵ Codex Diplomaticus I, document 161, 200.

⁶ For a brief overview of King Ladislaus's military actions, see: Font 2005, pp. 8-9.

⁷ Šišić 1962, p. 153.

⁸ Šišić 1962, p. 153.

⁹ For more on the reactions and significance of *Qualiter* in the subsequent centuries in Croatian and Hungarian historiography, see: ŠIŠIĆ 1962: 154, note 57 and 58; Ančić 2002, pp. 42-46.

nadbiskup,¹² a drugu ostrogonski u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár). Koloman se nakon krunidbe počeo ponašati kao hrvatsko-dalmatinski kralj, a da je tu svoju novu ulogu vrlo ozbiljno shvatio, svjedoče, osim brojne i raznovrsne numizmatičke građe, vjerski i građevinski pothvati te isprave i dokumenti koje je izdavala njegova hrvatsko-dalmatinska dvorska kancelarija. Nju je Koloman, zajedno s hrvatskim državnim aparatom, naslijedio te je svoje privilegije diktirao kroz nju, preuzevši sve elemente koje je ona u dijalektici i stilu baštinila od njegovih zakonitih prethodnika, Petra Krešimira IV. (1058. – 1074.) i Zvonimira (1075. – 1089.).¹³ Već iz isprave datirane u *postquam coronatus fui Belgradi supra mare, in urbe regia*,¹⁴ odnosno u 1102., vidljivo je njegovo nastojanje da se i dalje održi tradicionalno prijateljstvo koje su hrvatski kraljevi, posebice Kolomanovi neposredni prethodnici, gajili spram benediktinskog samostana sv. Marije u Zadru. Potvrdivši mu privilegije i darovavši mu kraljevsku slobodu, taj samostan postat će važno crkveno uporište Kolomanove vlasti u čitavoj Dalmaciji, a posebice u Zadru. Kralj je savezništvo sa zadarskim benediktinkama fizički ovjekovječio time što je postao glavni donator izgradnje zvonika njihove crkve sv. Marije. Osim natpisa na podnožju zvonika kojim Koloman slavi svoj trijumfalni ulazak u Zadar, njegovo je ime COLLOMANNVS

Coloman was crowned with the Croatian crown in Biograd in 1102, according to the Croatian coronation ceremony, thus becoming the king of Croatia and Dalmatia.

Coloman was crowned as the king of Croatia and Dalmatia with Zvonimir's crown.¹⁰ In the following period of a little over a century, Hungarian-Croatian rulers were crowned in two different ceremonies, once with the Croatian and another time with the Hungarian crown.¹¹ The Archbishop of Split conducted the first coronation,¹² while the Archbishop of Esztergom conducted the second one in Székesfehérvár. Following his coronation, Coloman acted as the king of Croatia and Dalmatia. His commitment to this new role is evidenced by a wide range of numismatic material, religious and architectural undertakings, as well as charters and documents issued by his Croatian-Dalmatian court office. He inherited this office and the Croatian state apparatus, through which he exercised his privileges, thereby adopting all the elements of dialectics and style from his lawful predecessors, Petar Krešimir IV (1058-1074) and Zvonimir (1075-1089).¹³ From the document dated *postquam coronatus fui Belgradi supra mare, in urbe regia*,¹⁴ or in 1102 respective-

¹² Klaić postavlja pitanje: „No god. 1124. razvaljen bi od Mlečana hrvatski krunidbeni grad Belgrad, pa stoga nema sumnje, da se je poslije svečanost obavljala u kojem drugom gradu Hrvatske ili Dalmacije. No u kojem?“ Klaić 1905, str. 113. Mi smatramo da bi hrvatski krunidbeni grad mogao biti Split, s obzirom na to da je u njemu sjedište primasa Hrvatskog Kraljevstva i zakonitog voditelja ceremonijala krunidbe za hrvatskog kralja. Osim toga, Split je, doduše s prekidima, bio gotovo tri stoljeća u vlasti ugarsko-hrvatskih kraljeva. Šokčević 2016, str. 70. O njegovom komunalnom novcu iz razvijenog srednjeg vijeka vidjeti u: Ilkić, Filipčić 2021, str. 243-265.

¹³ Usp. Codex Diplomaticus II. i Codex Arpadianus; Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Iz priloženih kodeksa vidljiva je razlika u stilu isprava koje je Koloman diktirao prije 1102., ili oko te godine, te onih izdanih između 1102. do 1111. U načelu, iza 1102. i postoje samo Kolomanove isprave izdavane za Dalmaciju ili Hrvatsku, što snažno sugerira da je taj kralj fizički najkasnije do kraja prvoga ili početka drugoga desetljeća 12. stoljeća konstantno boravio u Dalmaciji, odnosno u gradu gdje je uspostavio središte Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, u Zadru.

¹⁴ Codex Diplomaticus, II., isprava 6, 9.

¹⁰ Klaić 1905, pp. 109-110.

¹¹ Klaić 1905, p. 113.

¹² Klaić raises the question: “But in the year 1124, the Croatian coronation town of *Belgrad* (Biograd) was destroyed by the Venetians, so there is no doubt that the ceremony was held in some other town of Croatia or Dalmatia. But in which one?” Klaić 1905, p. 113. We believe that the Croatian coronation town could have been Split, considering that it was the seat of the primate of the Croatian Kingdom and the rightful master of the coronation ceremony for the Croatian king. Furthermore, Split, albeit with interruptions, was under the rule of Hungarian-Croatian kings for almost three centuries, Šokčević 2016, p. 70. For more information on its communal coins from the High Middle Ages, see: Ilkić and Filipčić 2021, pp. 243-265.

¹³ Compare Codex Diplomaticus II. and Codex Arpadianus; Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. A comparison of the attached codices reveals a difference in the style of documents dictated by Coloman before 1102, or around that year, and those issued between 1102 and 1111. In principle, after 1102, there are only Coloman's documents issued for Dalmatia or Croatia, which strongly suggests that this king physically and constantly resided in Dalmatia by the end of the first or beginning of the second decade of the 12th century at the latest, i.e. in Zadar, where he established the centre of the Hungarian-Croatian Kingdom.

¹⁴ Codex Diplomaticus, II., document 6, 9.

uklesano i na kapitelima stupova unutar njega.¹⁵ Spominje se i u ispravi opatice Vekenega, i to u obliku *Colomagno*,¹⁶ što najbolje svjedoči o odnosu koji su zadarske benediktinke gajile prema kralju.

Ušavši svečano sredinom lipnja 1103. u Split, Koloman potvrđuje sva prava i povlastice Splitskoj nadbiskupiji, udarajući time dugogodišnje temelje suradnje splitske Crkve i kraljevske vlasti.¹⁷ Pet godine poslije kralj je zapisan u ispravi kojom se zaklinje na vjernost Trogiranima, čime je zaokruženo djelovanje njegove kraljevske kancelarije naspram dalmatinskih gradova.¹⁸ Godine 1111. Koloman je na Rabu, i to s cjelokupnom dvorskom pratnjom (*generalis domini regis curie*).¹⁹

Egzistencija cjelokupnog dvora, odnosno vladajuće crkvene i svjetovne elite čitavog hrvatskog i ugarskog kraljevstva koje je Koloman oko sebe okupio i u svojstvu svojih pratioca godinama uzdržavao, govori dosta o činjenici da je kralj upravo iz sjevernodalmatinskog priobalja, odnosno iz grada gdje je imao svoju galeriju u crkvi i vjerojatno kraljevsku palaču, dakle iz Zadra, uspješno kontrolirao političku situaciju na području čitavog svojeg novog ujedinjenog kraljevstva. Time je Zadar praktično postao glavni grad Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Koloman se posljednji put na hrvatsko-dalmatinskom prostoru spominje u bilješci nepoznatog suvremenika o zakletvi kralja, kojom se obvezao da će čuvati i braniti prava kraljevina Hrvatske i Dalmacije.²⁰ Nakon što je došao s Raba, sazvaio je pred Zadrom čitav sabor rečenih kraljevina, podijelio vrlo široku autonomiju dalmatinskim gradovima i obećao poštivati sva njihova prava i povlastice, s vrlo bitnom sintagmom koja će uvelike obilježiti sav budući odnos Arpadovića do Bele IV. prema hrvatskom kraljevstvu. Ona glasi: *Cum autem ad vos coronandus aut vobiscum regni negotia tractaturus aduenero* i govori u prilog tome da se svaki kralj, najkasnije do Andrije II. (1205. – 1235.), izdajući ovaj privilegij, obavezao da će se doći kruniti na zasebnu krunidbu, zasebnu krunom i zasebnim ceremonijalom za kralja Hrvatske i Dalmacije upravo u tim zemljama.²¹ Kako je Andrija II. posljednji

ly, it is evident that Coloman aimed to maintain the traditional friendship that Croatian kings, especially Coloman's immediate predecessors, nurtured with the Benedictine monastery of St. Mary in Zadar. Coloman confirmed the monastery's privileges and granted it royal freedom, establishing it as an important ecclesiastical stronghold of his authority in entire Dalmatia, particularly in Zadar. Furthermore, he physically immortalized the alliance with the Benedictines in Zadar by becoming the main donor of the construction of the bell tower of their church of St. Mary. In addition to the inscription at the base of the bell tower that celebrates Coloman's triumphant entry into Zadar, his name COLLOMANNVS is also engraved on the capitals of the columns inside it.¹⁵ He is also mentioned in the document of Abbess Vekenega, in the form of *Colomagno*,¹⁶ which best testifies to the relationship between the Benedictines of Zadar and the king.

In mid-June 1103, Coloman solemnly entered the city of Split and confirmed all rights and privileges to the Archdiocese of Split, thereby establishing a foundation of cooperation between the Church of Split and the royal authority for the years to come.¹⁷ Five years later, the king is recorded in a document swearing allegiance to the people of Trogir, with which he fulfilled the duties of his royal office towards the Dalmatian cities.¹⁸ In 1111, Coloman arrived in Rab, accompanied by his entire court entourage (*generalis domini regis curie*).¹⁹

The presence of the entire court, consisting of both the ruling ecclesiastical and secular elite of the Croatian and Hungarian kingdom, who Coloman gathered around him as his companions for years, indicates that the king was able to effectively govern the political situation throughout his newly unified kingdom precisely from the northern Dalmatian coast, i.e. from Zadar, the city where he had his gallery in the church and likely his royal palace. Therefore, Zadar effectively became the capital of the Hungarian-Croatian Kingdom. The last mention of Coloman in the Croatian-Dalmatian region is in a note from an unknown contemporary about the king's oath, in which he pledged to uphold and

¹⁵ Klaić, Petricioli 1976, str. 252; Šimunić Buršić 2012, str. 23.

¹⁶ Codex Diplomaticus, II., isprava 10, 15.

¹⁷ Codex Diplomaticus, II., isprava 7, 10.

¹⁸ Codex Diplomaticus, II., isprava 16, 19.

¹⁹ Codex Diplomaticus, II., isprava 19, 22.

²⁰ Codex Diplomaticus, II., isprava 21, 24.

²¹ Klaić 1905, str. 111.

¹⁵ Klaić, Petricioli 1976, p. 252; Šimunić Buršić 2012, p. 23.

¹⁶ Codex Diplomaticus, II., document 10, 15.

¹⁷ Codex Diplomaticus, II., document 7, 10.

¹⁸ Codex Diplomaticus, II., document 16, 19.

¹⁹ Codex Diplomaticus, II., document 19, 22.

izdao privilegij s izrijekom „kad se dođem kruniti kod vas“, tj. Hrvata, smatra se da je upravo negdje oko njegove vladavine, svakako prije krunidbe Bele IV. za kralja 1235., nestalo odvojenog ceremonijala i posebne krune.

Okrunivši se za hrvatsko-dalmatinskog kralja Koloman je postavio standard kojim su se morali kruniti mnogi budući hrvatski kraljevi iz dinastije Arpadovića, sve dok konačno nije ujednačeno načelo primogeniture, odnosno sustava nasljeđivanja.²² Kako je hrvatska kruna bila juniorska vladarska titula, njome je Koloman, okrunivši za hrvatsko-dalmatinskoga kralja svog sina Stjepana, osigurao pravo da *rex iunior* naslijedi i ugarsku krunu.²³ Od tada pa sve do krunidbe Emerikova sina Ladislava za kralja Hrvatske i Dalmacije 1199., pretendenti na ugarsku krunu postaju prvo hrvatski vladari. Koloman je takvim sustavom stvorio političku bazu svakom novom nasljedniku ugarske krune upravo u Hrvatskoj.²⁴

Nakon ustaljenog procesa nasljeđivanja po primogenituri, možda još za Andrije II., a vjerojatnije za Bele IV. (1235. – 1270.), objedinjen je zajednički ceremonijal krunidbe za hrvatskog i ugarskog kralja. Jedinstvenim ustoličenjem dalo se naglasiti kako je nestala potreba da se pretendent na tron prvo kruni za hrvatskog, a kasnije i za ugarskog kralja, jer je nestalo mogućih problema pri sustavu nasljeđivanja. Novi nasljednik imao je pravo na hrvatsku i ugarsku krunu u istom trenutku, tj. po rođenju. Tako se 1235. Bela IV. okrunio u Stolnom Biogradu jednom te istom ceremonijom za ugarskog i hrvatskog kralja. Smatramo da je za tu svečanu prigodu dao načiniti jednu novu krunu sastavljenu od dvije prijašnje: hrvatske i ugarske, tj. Zvonimirove i tzv. Stjepanove (zapravo Gejze I.). Već je odavna ukazano na to da je kruna sv. Stjepana nastala spajanjem dviju različitih. Poznate su pod nazivima

defend the rights of the kingdoms of Croatia and Dalmatia.²⁰ After returning from Rab, he convened the entire assembly of the aforementioned kingdoms in front of Zadar. He granted broad autonomy to the Dalmatian cities and promised to respect all of their rights and privileges with a crucial phrase that would greatly impact all future relations of the Árpád dynasty up to Béla IV regarding the kingdom of Croatia. The phrase reads: *Cum autem ad vos coronandus aut vobiscum regni negotia tractaturus aduenero*, which supports the fact that every king, at least until Andrew II (1205 - 1235), by issuing this privilege, committed to come and be crowned in a separate coronation, with a separate crown and separate ceremony for the king of Croatia and Dalmatia, precisely in those lands.²¹ As Andrew II was the last to issue the privilege with the explicit phrase ‘when I come to be crowned among you’, i.e. the Croats, it is considered that it was precisely around his reign - certainly before the coronation of Béla IV as king in 1235 - that the separate ceremony and separate crown disappeared.

By crowning himself as the Croatian-Dalmatian king, Coloman set a standard according to which many future Croatian kings from the Árpád dynasty had to be crowned. This practice continued until the principle of primogeniture, or the system of inheritance respectively, was finally established.²² As the Croatian crown was a junior royal title, Coloman ensured, by crowning his son Stephen as the Croatian-Dalmatian king, the right for the *rex iunior* to also inherit the Hungarian crown.²³ From then until the coronation of Emeric's son Ladislaus as the king of Croatia and Dalmatia in 1199, the contenders for the Hungarian crown first became Croatian rulers. Through such a system, Coloman established a political base for each new successor to the Hungarian crown right there in Croatia.²⁴

²⁰ Codex Diplomaticus, II., document 21, 24.

²¹ Klaić 1905, p. 111.

²² Šišić 1962, p. 194, see also note 36.

²³ Klaić 1905, p. 109.

²⁴ The system of dual coronation - the first for the young ruler, and the second for his later ascent to the Hungarian throne - was used, in terms of coronations separated in time, for the coronations of Stephen in 1102, Géza II in 1141 and Stephen III in 1163. Successive dual coronations mostly occurred during the change of the collateral line of the Árpáds, such as for Béla II the Blind in 1131 and Andrew II in 1205. The coronation of Béla III, who ascended to power after dynastic turmoil and came from Byzantium, took place in 1172 and after 1180.

²² Šišić 1962, str. 194, vidjeti i bilj. 36.

²³ Klaić 1905, str. 109.

²⁴ Sustav dvojne krunidbe - prva za mladog vladara, druga pri njegovu kasnijem stupanju na ugarsko prijestolje - u vremenski odvojenom smislu funkcionirao je za krunidbe Stjepana godine 1102., Gejze II. godine 1141. i Stjepana III. godine 1163. Dvojna krunidba koja je izvedena jedna iza druge događala se uglavnom pri promjeni pobočne linije Arpadovića, kao primjerice za Bele II. Slijepoga godine 1131. te Andrije II. godine 1205. Krunidba nakon dinastičkih smutnji dolaskom Bele III. iz Bizanta na vlast izvedena je 1172. i nakon 1180.

corona graeca i *corona latina*.²⁵ Prema mađarskim znanstvenicima donji dio (*corona graeca*) je bizantske provenijencije te pripada kruni koja je poslana oko 1070. ugarskom kralju Gejzi I. (1074. – 1077.). Vjeruju da je gornji dio (*corona latina*) naknadno umetnut oko 1200. ili nešto malo poslije te godine, te da je romaničkog stila i plod zlatarstva rimskih radionica oko polovice 11. stoljeća. Taj gornji dio krune križnog je oblika i ima niz prikaza popraćeenih latinskim natpisom, po kojemu je i dobio ime. Unutar središnjeg vrha je Krist, a na četiri svinuta kraka raspoređeni su apostoli: Petar, Pavao, Jakov, Ivan, Andrija, Filip, Bartolomej i Toma.²⁶

Dakle, mi smatramo da bi *corona latina* zaista mogla biti naknadno umetnuta kruna hrvatskog kralja Zvonimira (koju je dobio od rimskog pape!) prilikom spajanja dva ceremonijala u jedan i dvije krune u jednu. To se zbilo najkasnije za Bele IV. Da je gornji dio (*corona latina*) zapravo od izvorne Zvonimirove krune, indicira i to što bi novi kralj legitimitet mogao imati isključivo za krunidbu kao hrvatskog kralja ako se u zajedničkoj kruni, uz onu ugarsku, nalazi i hrvatska. U suprotnom bi se poništio legitimitet koji su svojim autoritetom jamčili predci Bele IV., a koji su se, osim ugarskom krunom, okrunili i hrvatskom. Da krunidba nije proces koji se olako shvaća, svjedoči i činjenica da se Karlo I. više puta morao kruniti za ugarsko-hrvatskog kralja, sve dok se nije konačno 1307. okrunio zajedničkom krunom, odnosno jedinom legitimnom, onom sv. Stjepana. Sukladno tome, jedino „prirodno“ mjesto gdje bi mogla završiti Zvonimirova kruna, a da se nastavi legitimitet krunidbe novih ugarsko-hrvatskih kraljeva te poštuje tradicija i legalnost krunidbe prethodnika Bele IV. Arpadovića, jest ono u kojem se hrvatska kruna nalazi unutar ugarske. To su, vjerujemo, snažni argumenti koji upućuju na to da je, kao što smo već istaknuli, upravo *corona latina* zapravo izvorna kruna hrvatskog kralja Zvonimira.

Jedan izrazito bitan element odnosa Kolomana i Zadra jest relikvijar u obliku ruke za kosti vjerojatno šake sv. Krševana, koji je kralj dao izraditi od zlata i srebra.²⁷ Njime se zakleo Zadranima na

After the right of primogeniture had been established, perhaps already during the reign of Andrew II, or more likely of Béla IV (1235 - 1270), a joint coronation ceremony for the king of Croatia and the king of Hungary was performed. The joint coronation eliminated the need for the pretender to the throne to first be crowned as the Croatian and later as the Hungarian king, because potential issues in the inheritance system were thus resolved. The new successor had the right to the Croatian and Hungarian crowns at the same time, i.e. from his birth. In 1235, Béla IV was crowned the king of both Hungary and Croatia in a single ceremony at Székesfehérvár. It is believed that for this occasion, he had a new crown made out of the two previous ones, the Croatian and Hungarian crowns, i.e. the crown of Zvonimir and the so-called crown of St. Stephen (originally belonging to Géza I). It has been pointed out for some time now that the crown of St. Stephen was actually created by merging two different crowns, known as the *corona graeca* and *corona latina*.²⁵ Hungarian scholars suggest that the lower part of the crown (*corona graeca*) was sent to the Hungarian king Géza I (1074 – 1077) in 1070 and is of Byzantine origin. They also believe that the upper part (*corona latina*) was added later, around 1200 or shortly thereafter, and features a Romanesque style. It is thought to have been crafted by goldsmiths in Roman workshops around the mid-11th century. The upper part of the crown has the shape of a cross and features a series of depictions accompanied by a Latin inscription, from which it derives its name. Christ is depicted inside the central panel at the top, while the apostles are arranged on the four side arms: Peter, Paul, James, John, Andrew, Philip, Bartholomew and Thomas.²⁶

We believe that the *corona latina* may indeed have been the crown of Croatian King Zvonimir (which he received from the Roman Pope), which was inserted later when the two ceremonies were merged and hence two crowns were made into one. This happened no later than during the reign of Béla IV. The fact that the upper part (*corona latina*) actually comes from the original crown of Zvonimir is indicated by the necessity for the new king to have legitimacy for his coronation as the Croatian king

²⁵ Varga 2003, str. 6 i dalje. O datumu spajanja dvije krune u jednu vidjeti u: Ákos 1920, str. 9.

²⁶ O gornjem dijelu krune (*corona latina*) vidjeti više u: Tóth, Szelényi 1999, str. 28-43.

²⁷ Pozivajući se na Bianchija, Petricioli donosi natpis s relikvijara, koji glasi: *Rex Colomanne hic Rector Amandeviae, hoc bene fecisti, retribuui tibi quod volu-*

²⁵ Varga 2003, p. 6 et seqq. For more on the date of merging the crowns into one, see: Ákos 1920, p. 9.

²⁶ For more on the upper part of the crown (*corona latina*), see: Tóth, Szelényi 1999, pp. 28-43.

vjernost i poštivanje danih privilegija. Time je sv. Krševan postao nebeski zaštitnik kraljevske vlasti nad zadarskom komunom. Njegovim relikvijarom su se zaklinjali gradski rektori na vjernost ugarsko-hrvatskom kralju i kraljici, i to nekoliko puta tijekom posljednja dva desetljeća 14. stoljeća.²⁸

I pri kraju ove rasprave ukratko tematiziramo pojedinačne nalaze Kolomanova novca. Tipološko-kronološka i topografska analiza raznovrsne i mnogobrojne numizmatičke građe iz razvijenoga srednjeg vijeka ukazuju na to da je u prvoj polovici toga razdoblja u sjevernoj Dalmaciji, a djelomice i u njezinom dubljem zaleđu, bio u optjecaju i novac ugarsko-hrvatskih kraljeva. Novčani je dotok osobito jak u ranom 12. stoljeću, nedugo nakon što je u Ugarskom Kraljevstvu započelo emitiranje tzv. sitnog novca.²⁹ Dakle, snažan monetarni impuls dogodio se za vladavine Kolomana, i to nakon što je 1102. u Biogradu okrunjen i za hrvatskoga kralja. Njegov je novac gotovo jedini koji je tada cirkulirao kao platežno sredstvo na razmatranom području.³⁰ Slijede novčani nalazi nekih od Kolomanovih nasljednika. No, novac kovan za te nešto kasnije kraljeve iz dinastije Arpadovića nije čest u sjevernoj Dalmaciji.³¹

isti. Taj hrvatski povjesničar umjetnosti za relikvijar kaže da je prodan krajem 18. stoljeća (Petricioli 1986, str. 159). O relikvijaru također vidjeti u: Šlaus, Uglešić 2023, str. 639. Prodan je u vrijeme kada su mletačke vlasti u Dalmaciji uklanjale sve što je podsjećalo na ugarsko-hrvatske kraljeve. O tom uništavanju vidjeti u: Novak 1978, str. 148.

²⁸ Šlaus, Uglešić 2023, str. 639. O svetom Krševanu (*Chrysogonus*), koji je dao život za vjeru u vrijeme Dioklecijanovih progona, vidjeti u: *Leksikon ikonografije* 1985, str. 385. O njegovim relikvijarima u Zadru vidjeti u: Uglešić, Šlaus 2022, str. 139-157.

²⁹ O tzv. eri sitnog novca koja započinje s kraljem Kolomanom, vidjeti ukratko u: Huszár 1979, str. 10; Gyöngyössy, Winter 2007, str. 17-18.

³⁰ U literaturi se navodi da je u Lepurima nađen novac bizantskog cara Aleksija I. Komnena (1081. – 1118.) (Mirmik 1981, str. 94; Šeparović 2021, str. 112). Riječ je o histameni koja je bila u optjecaju približno istovremeno s Kolomanovim denarima. Iz tog su razdoblja, čini se, i pojedini splitski komunalni denari (Ilkić, Filipčić 2021, str. 247-249, 256, sl. 1. b; kat. br. 1-4, T. I, 1-4).

³¹ Denar iz groba 422 na Begovači kod Biljana Donjih u prvoj objavi (Jelovina, Vrsalović 1981, str. 91, 112, 128, Tab. XXX, 422) pogriješno je atribuiran Kolomanu. Prema tipološkoj podjeli ugarskoga novca, taj numizmatički nalaz pripada kralju Beli II. (1131. – 1141.). Vezano za taj tip njegova denara usporediti:

only if the Croatian crown is also present in the joint crown, alongside the Hungarian one. Otherwise, the legitimacy guaranteed by the predecessors of Béla IV, who were crowned with both the Hungarian and Croatian crowns, would be annulled. Given the significance of coronation, it is noteworthy that Charles I had to be crowned several times as the Hungarian-Croatian king until eventually in 1307, he was crowned with the joint crown, the only legitimate one, namely that of St. Stephen. Accordingly, the only plausible place where Zvonimir's crown could end up, while maintaining the legitimacy of the coronation of new Hungarian-Croatian kings and respecting the tradition and legality of the coronation of Béla IV's predecessors, is within the Hungarian crown. These, we believe, are strong arguments indicating that, as we have already emphasized, the *corona latina* is indeed the original crown of the Croatian King Zvonimir.

A significantly important element in the relationship between Coloman and Zadar is the reliquary in the shape of an arm, likely containing the bones of the hand of Saint Chrysogonus, which the king had commissioned to be made of gold and silver.²⁷ With it, he swore loyalty and respect for the privileges given to the people of Zadar. Thus, St. Chrysogonus became the heavenly patron of royal authority over the Zadar commune. The city rector swore with this reliquary allegiance to the Hungarian-Croatian king and queen, in fact several times during the last two decades of the 14th century.²⁸

Before concluding this paper, we shall briefly address the topic of individual finds of Coloman's coins. Based on the typological-chronological and topographic analysis of diverse and numerous numismatic material from the High Middle Ages, it

²⁷ Citing Bianchi, Petricioli provides an inscription from a reliquary, which reads: *Rex Colomanne hic Rector Amandeviae, hoc bene fecisti, retribuisti tibi quod voluisti.* This Croatian art historian mentions that the reliquary was sold at the end of the 18th century (Petricioli 1986, p. 159). For further information on the reliquary, see: Šlaus, Uglešić 2023, p. 639. It was sold during a time when Venetian authorities in Dalmatia were removing anything reminiscent of Hungarian-Croatian kings. For more on this destruction, see: Novak 1978, p. 148.

²⁸ Šlaus, Uglešić 2023, p. 639. For more on Saint Chrysogonus, who gave his life for the faith during Diocletian's persecutions, see: *Leksikon ikonografije* 1985, p. 385. For more on his reliquaries in Zadar, see: Uglešić, Šlaus 2022, pp. 139-157.

Prema sačuvanim šturim podacima, prvi sjevernodalmatinski pronalazak Kolomanova novca vezuje se za približno sredinu druge polovice 19. stoljeća. Riječ je o slučajno otkrivenoj ostavi u Lepurima,³² oko 10 km jugoistočno od Benkovca. Nakon duže stanke uslijedila su brojna pojedinačna otkrića njegova novca. Naime, u posljednjih 70-ak godina, i to uglavnom u arheološkim istraživanjima, Kolomanovi su denari nađeni na 10 lokaliteta u sjevernoj Dalmaciji,³³ a jedan novac toga kralja potječe i iz susjedne jugoistočne Like (karta 1). U tim dijelovima jadranske i gorsko-kotlinske Hrvatske otkriveno je 29 primjeraka, uključujući i nerijetke istovremene krivotvorine (kat. br. 1-29, T. I-II).³⁴ Glavnina se čuva u brojnim hrvatskim

is suggested that in the first half of that period, the coins of the Hungarian-Croatian kings were in circulation in northern Dalmatia and also partially in its further hinterland. The influx of coins was particularly strong in the early 12th century, shortly after the emission of the so-called small coins began in the Kingdom of Hungary.²⁹ Namely, an intense monetary impulse occurred during the reign of Coloman, especially after his coronation as the Croatian king in Biograd in 1102. Coloman's coinage was almost the only one circulating as a means of payment in the examined area at that time.³⁰ There are also other finds of coins, which are attributed to Coloman's successors. However, these coins, minted for these later kings of the Árpád dynasty, are not commonly found in northern Dalmatia.³¹

According to the scarce preserved data, the first discovery of Coloman's coins in northern Dalma-

Unger 1997, br. 44. Jedan primjerak s područja Bribira, u literaturi pripisan Kolomanu (Mirmik 2007, str. 166, br. 168; 2009: 147, usporediti i: Delonga 1987, str. 108, kat. 399), vjerojatno je također iz razdoblja vladavine Bele II. To je anonimni denar tipa: Unger 1997, br. 53 (?). S pakoštanskog položaja Vadila uz zapadnu obalu Vranskog jezera potječe još jedan anonimni denar, ali s drugačijim prikazom. Pripada tipu: Unger 1997, br. 83 (?). Prema tom referentnom katalogu vjerojatno je kovan za kralja Stjepana III. (1162. – 1172.). Na zadarskoj gradskoj plaži Kolovarama nađen je bakreni novac koji se pripisuje kralju Beli III. (1172. – 1196.). Riječ je o emisiji sa pseudoarapskim natpisom. O tome vidjeti u: Unger 1997, br. 115 (?). Pojava njegova novca posve se logično može očekivati u Zadru. Naime, Zadrani su bili uz toga ugarsko-hrvatskog kralja, koji ih je obranio od Mlečana, a učvrstio je i vlast u Dalmaciji (Šokčević 2016, p. 68).

³² O problematiki vezanoj za ostavu iz Lepura, s citiranim starijom literaturom, vidjeti u: Filipčić 2017: 115-123.

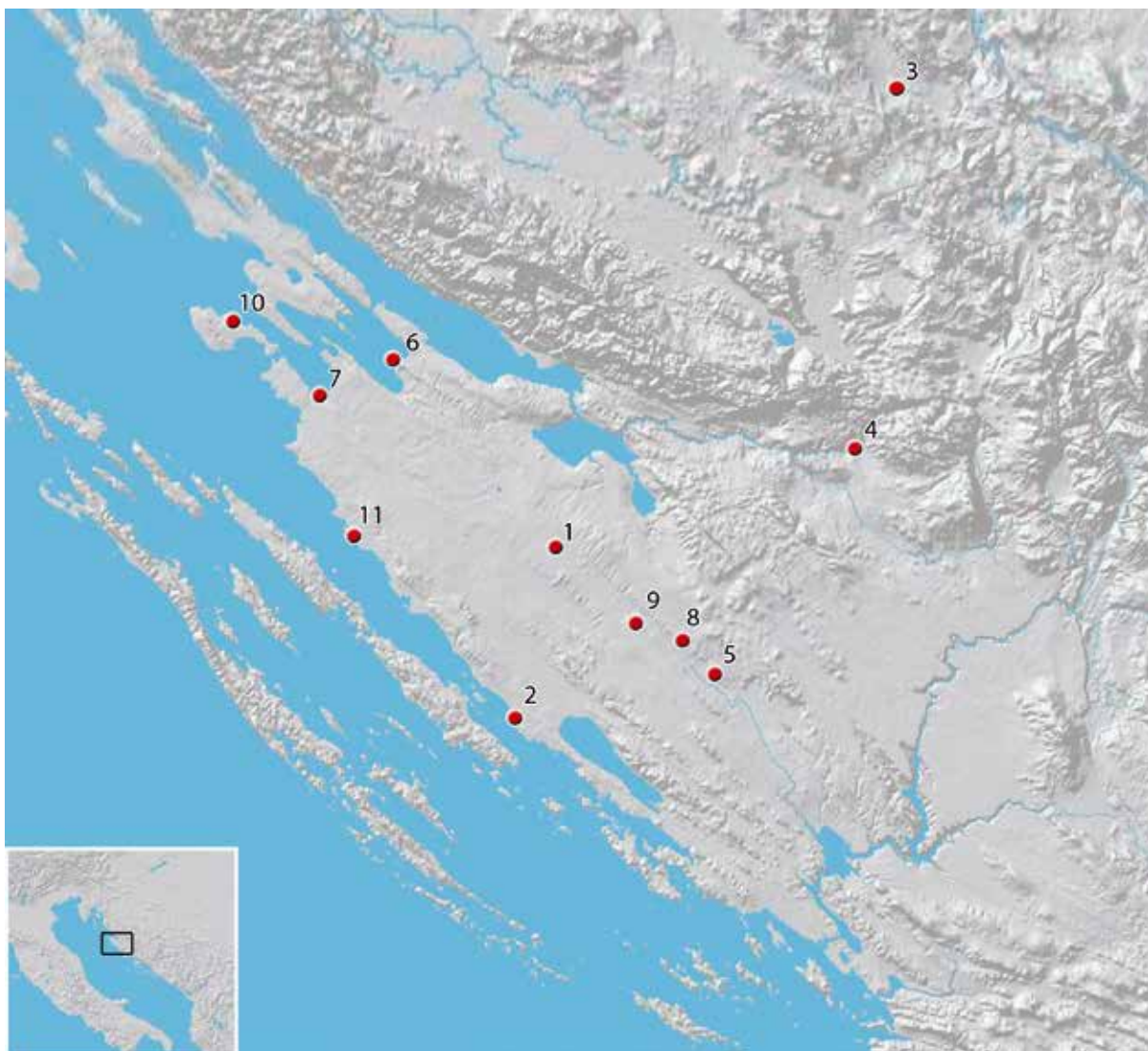
³³ Za pet primjeraka nisu sačuvani podatci o mjestu pronalaska (kat. br. 25-29, T. II, 3-4, 11-13). Čuvaju se u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika. Prema usmenom priopćenju Tomislava Šeparovića, ti su Kolomanovi novci otkriveni na nekim od lokaliteta u sjevernoj ili možda srednjoj Dalmaciji. Naime, potječu s područja na kojemu su djelatnici spomenute institucije provodili arheološka istraživanja.

³⁴ Usporedbe radi, s ostaloga znatno većeg dijela Republike Hrvatske potječe oko 10 puta manje pojedinačnih nalaza Kolomanovih denara. Jedan je iz Virovitičko-podravske županije, otkriven na položaju Kliškovac u Suhopolju (Ilkić 2011, str. 131-132, kat. br. 26). Slijede dva primjerka iz Vukovarsko-srijemske županije, i to iz Sotina (Ilkić 2007, str. 281, 283-284, kat. br. 16, T. 2, 8a-b) i Šarengrada (Mirmik 1997, str. 199). O topografiji ostava na širem području Panonske nizine, a koje sadrže i Kolomanov novac, vidjeti u: Saltzer 1996, str. 19-83; Kovács 2022, str. 38-43.

²⁹ For more on the so-called era of small coins that began with King Coloman, see briefly: Huszár 1979, p. 10; Gyöngyössi, Winter 2007, pp. 17-18.

³⁰ In literature, it is noted that coins of the Byzantine Emperor Alexios I Komnenos (1081-1118) were found in Lepuri (Mirmik 1981, p. 94; Šeparović 2021, p. 112). These are histamena, which were in circulation at approximately the same time as Coloman's denarii. From this period are, it seems, also some Spalatine communal denarii (Ilkić, Filipčić 2021, pp. 247-249, 256, Fig. 1. b; cat. no. 1-4, T. I, 1-4).

³¹ Denarius from grave 422 at site Begovača near Biljane Donje was in its first publication (Jelovina, Vrsalović 1981, p. 91, 112, 128, Tab. XXX, 422) incorrectly attributed to Coloman. According to the typological classification of Hungarian coinage, this numismatic find belongs to King Béla II (1131-1141). Regarding this type of his denarius, compare: Unger 1997, no. 44. One specimen from the area of Bribir, attributed to Coloman in literature (Mirmik 2007, p. 166, no. 168; 2009: 147, also compare: Delonga 1987, p. 108, cat. 399), probably also dates from the reign of Béla II. It is an anonymous denarius of the type: Unger 1997, no. 53 (?). Another anonymous denarius, but with a different depiction, originates from the location of Vadila on the western shore of Lake Vrana. It belongs to the type: Unger 1997, no. 83 (?). According to this reference catalogue, it was likely minted during the reign of King Stephen III (1162-1172). A copper coin attributed to King Béla III (1172-1196) was found on Zadar's city beach Kolovare. It is an emission with a pseudo-Arabic inscription. For more information on this, see: Unger 1997, no. 115 (?). The appearance of his coinage is logical and can be expected in Zadar. Namely, the people of Zadar supported this Hungarian-Croatian king, who defended them against the Venetians and strengthened his rule in Dalmatia (Šokčević 2016, p. 68).

Karta 1. Topografija Kolomanovog novca u sjevernoj Dalmaciji i jugoistočnoj Lici: 1. Biljane Donje - Begovača, 2. Biograd, 3. Donji Lapac, 4. Krupa - Smokovac, 5. Lepuri - Sv. Martin, 6. Ljubač - castrum Liube, 7. Nin, 8. Podgrađe - Asseria, 9. Šopot, 10. Vir - Smratine, 11. Zadar (izradio: D. Vujević)

Map 1. Topography of Coloman's coins in northern Dalmatia and south-eastern Lika: 1. Biljane Donje - Begovača, 2. Biograd, 3. Donji Lapac, 4. Krupa - Smokovac, 5. Lepuri - St. Martin, 6. Ljubač - castrum Liube, 7. Nin, 8. Podgrađe - Asseria, 9. Šopot, 10. Vir - Smratine, 11. Zadar (made by D. Vujević)

institucijama,³⁵ a pojedini su u privatnim zbirkama.

³⁵ Zahvaljujemo brojnim kolegama arheolozima koji su nam dali suglasnost za objavu Kolomanova novca. To su: Luka Bekić (Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru), Tomislav Fabijanić i Dario Vujević (Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru), Miroslav Nađ i Sanjin Mihelić (Arheološki muzej u Zagrebu), pokojni Mate Radović (Muzej ninskih starina), Tomislav Šeparović (Muzej hrvatskih arheoloških spomenika) i Jakov Vučić (Arheološki muzej Zadar). Teško dostupnom literaturom su nam pomogli Tomislav Aralica, Tomislav Bilić, Tonči Burić, Marin Čurković, Karla Gusar i Márton Kálnoki-Gyöngyössi, na čemu im zahvaljujemo, kao i Dariju Vujeviću za izradu karte te Marku Meštrovu za vrijedne pojedine

tia dates back to approximately the middle of the second half of the 19th century. It was a chance find of a hoard in Lepuri,³² about 10 km southeast of Benkovac. Subsequently, numerous individual discoveries of his coins followed after a long pause. Namely, in the last 70 years, archaeological excavations yielded Coloman's denarii at 10 different locations in northern Dalmatia.³³ Additionally, one

³² For more on the problem regarding the hoard from Lepuri, with cited older literature, see: Filipčić 2017: 115-123.

³³ Data on the place of discovery are not preserved for five specimens (cat. no. 25-29, T. II, 3-4, 11-13), which are kept in the Museum of Croatian Archaeological

Većinom su dobro očuvani. Tipološki su opredijeljeni prema standardnim katalozima za ugarsku numizmatičku građu.

Topografija Kolomanova novca (karta 1) ukazuje na to da je u sjevernu Dalmaciju dospio preko jugoistočne Like, i to vjerojatno prometnim pravcem uz porječje Une. Na taj optjecajni smjer upućuje nalaz njegova denara na području Donjeg Lapca (kat. br. 3, T. I/1), oko 20 km sjeverozapadno od unskog izvora. Daljnji tok Kolomanovih denara usmjeren je prema južnom Velebitu, gdje je jedan nađen u njegovu krševitu podnožju s bukovičke strane, i to na Smokovcu (kat. br. 7, T. I/2), arheološkom lokalitetu iznad sutoka Orovače i Krupe.³⁶ Slijede brojni primjerci iz unutrašnjeg dijela vrlo plodnih i vodom bogatih Ravnih kotara, koji ne oskudijevaju ni pašnjacima. To su Kolomanovi denari iz Lepura (kat. br. 4-6, T. II/6-8), s Aserije kod Podgrađa (kat. br. 12-16, T. I/7-11), Šopota nedaleko od Benkovca (kat. br. 17) i Begovače kod Biljana Donjih (kat. br. 1). Ovi su lokaliteti raspoređeni na trasi ili u neposrednoj blizini nekadašnje velike ceste (*via Magna*) u srednjovjekovnoj Lučkoj županiji.³⁷ Na zapadnom ishodištu te prometnice, odnosno u Ninu također je nađen Kolomanov novac (kat. br. 10-11, T. I/5-6). Jedan njegov denar potječe sa Smratina (kat. br. 18, T. I/12), arheološkog lokaliteta na sjevernoj strani otoka Vira. Osim na Ljubljani iznad Ljupča (*castrum Liube*) (kat. br. 8-9, T. I/3-4) te u

numizmatičko-topografske podatke. Autori fotografija u katalogu su: Zoran Alajbeg (T. II, 6), Luka Bekić (T. II, 9), Tomislav Fabijanić (T. I, 12), Mato Ilkić (T. I, 2-5, 7-11, 14), Igor Krajcar (T. I, 1), Franjo Nedved (T. I, 6), Tomislav Šeparović (T. II, 3-4, 7-8, 11-13) i Jakov Vučić (T. I, 13, T. II, 1-2, 5, 10).

³⁶ Pretpostavljamo da je Koloman došao, a potom i otišao, upravo prometnim pravcem, kako to pokazuje i topografija njegova novca. Dakle, vjerojatno je to komunikacija uz porječje Une te dalje u smjeru južnog Velebita, gdje krivudavi makadam vodi preko Dubokoga dola te se spušta planinskim prijevojima sve do izvora Krupe u bukovičkom dijelu sjeverne Dalmacije. Zapravo, to je prastara komunikacija koja preko južnog Velebita ili uz njegov rub povezuje gorsko-kotlinsko područje s onim jadranskim. Na približno taj prometni pravac upućuje i topografija različitih emisija novca iz 3. i 2. stoljeća pr. Kr. O tome vidjeti u: Čelhar, Ilkić 2019, str. 37-39, 44-45, Karta 1; Šešelj, Ilkić 2022, str. 166, 178-179, Karta 1; Šešelj, Ilkić 2023: Map 1.

³⁷ O trasi glavnog cestovnog pravca (*via Magna*) u toj hrvatskoj upravno-teritorijalnoj jedinici u srednjem vijeku vidjeti u: Jakšić 1984, str. 325-346.

coin of that king originates from the neighbouring region of south-eastern Lika (Map 1). A total of 29 specimens, including counterfeits (cat. no. 1-29, T. I-II) that were not that rare at that time, have been discovered in those parts of Adriatic Croatia and the regions Gorski Kotar and Lika.³⁴ The majority of these specimens are kept in various Croatian institutions,³⁵ while some are in private collections. Most of the coins are well-preserved and are classified according to standard Hungarian numismatic catalogues.

The topography (map 1) of Coloman's coins suggests that they reached northern Dalmatia through south-eastern Lika, likely via the traffic route along the Una river basin. Evidence supporting this direction of their circulation is indicated by

Monuments. According to a statement from Tomislav Šeparović, these coins of Coloman were discovered in northern or possibly central Dalmatia, namely in areas where the Museum of Croatian Archaeological Monuments conducted archaeological research.

³⁴ For comparison, around ten times fewer individual finds of Coloman's denarii come from the much larger part of the Republic of Croatia. One is from the Virovitica-Podravina County, discovered at site Kliškovac in Suhopolje (Ilkić 2011, pp. 131-132, cat. no. 26). Two specimens originate from the Vukovar-Srijem County, from Sotin (Ilkić 2007, pp. 281, 283-284, cat. no. 16, T. 2, 8a-b) and Šaregrad (Mirnik 1997, p. 199). For more on the topography of the hoards in the wider area of the Pannonian Plain, which contained Coloman's coins, see: Saltzer 1996, pp. 19-83; Kovács 2022, pp. 38-43.

³⁵ We would like to express our gratitude to the many fellow archaeologists who have given us permission to publish Coloman's coins. These are: Luka Bekić from the International Centre for Underwater Archaeology in Zadar, Tomislav Fabijanić and Dario Vujević from the Department of Archaeology at the University of Zadar, Miroslav Nađ and Sanjin Mihelić from the Archaeological Museum in Zagreb, the late Mate Radović from the Museum of Nin Antiquities, Tomislav Šeparović from the Museum of Croatian Archaeological Monuments and Jakov Vučić from the Archaeological Museum in Zadar. Tomislav Aralica, Tomislav Bilić, Tonči Burić, Marin Ćurković, Karla Gusar and Márton Kálnoki-Gyöngyössi provided assistance to access hard-to-find literature, for which we are grateful. We also thank Dario Vujević for creating the map and Marko Meštrov for providing valuable numismatic-topographic data. The authors of the photographs in the catalogue are Zoran Alajbeg (T. II, 6), Luka Bekić (T. II, 9), Tomislav Fabijanić (T. I, 12), Mato Ilkić (T. I, 2-5, 7-11, 14), Igor Krajcar (T. I, 1), Franjo Nedved (T. I, 6), Tomislav Šeparović (T. II, 3-4, 7-8, 11-13) and Jakov Vučić (T. I, 13, T. II, 1-2, 5, 10).

Zadru (kat. br. 19-24, T. I/13-14, T. II/1-2, 9-10), otkriven je i u krunidbenom Biogradu (kat. br. 2, T. I/5). Posljednji navedeni primjerak je za sada i najjužniji nalaz Kolomanova novca.

Kolomanovi denari u katalogu *Magyar Éremhatározó I.* razvrstani su na ukupno 10 glavnih tipova.³⁸ Njih šest je zastupljeno na našem tematiziranom području (kat. br. 1-29, T. I-II), što upućuje na kontinuirani dotok svježeg novca duži niz godina, približno desetak,³⁹ i to računajući, kao što smo već istaknuli, najranije od krunidbene 1102. Za tu godinu možda treba vezati emitiranje najbrojnijeg regularnog tipa s aversnim prikazom križa unutar čijih je krakova raspoređen stilizirani natpis CALMN, s time što drugo slovo unutar legende nema vodoravnu hastu pa slični na Λ (kat. br. 3, 7-8, 10, 24-25, T. I/1-3, 5, T. II/2-3).⁴⁰ Čini se da je taj tip regularnog denara od srebra bio vrlo cijenjen, sudeći po pojavi mnogobrojnih krivotvorina (kat. br. 9, 11-16, 18-21, 26, T. I/4, 6-14, T. II/1-2, 4). Potječu iz ilegalne kovnice, i to vrlo vjerojatno s područja sjeverne Dalmacije. Obilježava ih aversna legenda unutar koje je Λ (A) prikazano naopako pa slični na slovo V. Iskovani su od bakrene slitine s tankim slojem bijele kovine, kao i još jedan krivotvoreni primjerak, ali tipa s aversnim prikazom tri križa (kat. br. 23, T. II/10). Takvu ikonografiju imaju i četiri regularna primjerka s legendom CALMAN (kat. br. 4-6, 22, T. II/6-9). Iz kovnice u Ostrogonu⁴¹ dospjeli su još neki Kolomanovi srebrni denari. Prema citiranom katalogu pripadaju sljedećim tipovima: 28 (kat. br. 1), 29 (kat. br. 29, T. II/13), 32 (kat. br. 2, T. II/5) i 34 (kat. br. 27-28, T. II/11-12). Za denar

the discovery of his denarius in the Donji Lapac area (catalogue no. 3, T. I/1), which is approximately 20 km northwest of the Una spring. The flow of Coloman's denarii can be followed towards the southern Velebit mountain range, where one was found at its rocky foot on the side of the Bukovica area, specifically at Smokovac (catalogue no. 7, T. I/2), an archaeological site above the confluence of the rivers Orovača and Krupa.³⁶ Additionally, numerous specimens were found in the inland area of the fertile and water-rich Ravni Kotari, which are abundant in pastures. These are Coloman's denarii from Lepuri (catalogue no. 4-6, T. II/6-8), Asseria near Podgrađe (catalogue no. 12-16, T. I/7-11), Šopot near Benkovac (catalogue no. 17) and Begovača near Biljane Donje (catalogue no. 1). These sites are located along the route or in the immediate vicinity of the former major road (*via Magna*) in the medieval county of Luka.³⁷ Coloman's coins were also found at the western end of this route, i.e. in Nin (catalogue no. 10-11, T. I/5-6), but also in various other locations, including one denarius in Smratina (catalogue no. 18, T. I/12) on the northern side of the island of Vir, Ljubljana above Ljubač (*castrum Liube*) (catalogue no. 8-9, T. I/3-4), Zadar (catalogue n. 19-24, T. I/13-14, T. II/1-2, 9-10) and the coronation-town of Biograd (catalogue no. 2, T. I/5), the latter being so far the southernmost find of Coloman's coins.

In the catalogue *Magyar Éremhatározó I.*, Coloman's denarii are classified into 10 main types.³⁸

³⁸ Autor toga kataloga (Unger 1997) Kolomanov novac raspoređuje u tipove od br. 25 do br. 34, s time što varijantu pridodaje drugom (26A) i posljednjem tipu (34A).

³⁹ Za vladavine ugarskog kralja Salomona (1063. – 1074.) provedena je monetarna reforma prema kojoj je novac kovan svake druge godine, pri čemu su se stari denari morali zamijeniti novoiskovanim smanjene vrijednosti (Huszár 1979, str. 10; Gyöngyössi, Winter 2007, str. 15-20).

⁴⁰ Na ovu pretpostavku upućuje analiza ugarske numizmatičke građe iz kasnoga srednjeg vijeka. Naime, vrlo snažan novčani impuls, a i posljednji na području Dalmacije, dogodio se za kralja Ludovika I. Anžuvina (1342. – 1382.), i to nakon potpisivanja Zadarskog mira 1358. Ukratko o tomu vidjeti u: Ilkić, Belošević 2019, str. 36-37.

⁴¹ O kovnici novca u Ostrogonu (Esztergom) uklatko vidjeti u: Huszár 1979, 23.

³⁶ It is assumed that Coloman came, and then left precisely on this route, as indicated by the topography of his coins. This route likely followed the Una river basin and continued towards the southern Velebit region, where the winding dirt road passed through Duboki Dol and descended through mountain passes, ultimately leading to the source of the Krupa River in the Bukovica region of northern Dalmatia. This was actually an ancient route that connected the areas of Gorski Kotar and Lika with the Adriatic coast, either over or along the southern edge of the Velebit mountain range. The topography of various emissions of coins from the 3rd and 2nd centuries BC also indicates a similar route. For further information, see: Čelhar, Ilkić 2019, pp. 37-39, 44-45, Map 1; Šešelj, Ilkić 2022, p. 166, 178-179, Map 1; Šešelj, Ilkić 2023: Map 1.

³⁷ For more on the route of the main road (*via Magna*) in this Croatian administrative-territorial unit during the Middle Ages, see: Jakšić 1984, pp. 325-346.

³⁸ The author of this catalogue (Unger 1997) categorizes Coloman's coins into types from no. 25 to no. 34, thereby adding a variant to the second (26A) and last type (34A).

s Crkvine u Šopotu (kat. br. 17) nije bilo moguće utvrditi tip, jer trenutačno nije dostupan.

Razmatrajući ovdje prikazanu numizmatičku građu, ukratko se može zaključiti da velika gustoća nalazišta te raznovrsnost i mnogobrojnost denara govore o tome kako je za vrijeme kralja Kolomana došlo do gospodarskog razvoja Zadra, ali i širega sjevernodalmatinskog područja. Uostalom, to je posve u suglasnosti s izjavom opatice Vekenege iz zadarskog samostana sv. Marije, koja kaže: „Koloman već prve godine kako je pobjedonosno ušao u grad vratio je mir na kopnu i moru i svaki je od nas mogao ići za svojim poslom.“⁴²

Danas bi paradigmu Kolomanove vlasti u Hrvatskoj i Dalmaciji, možda i više nego do 1918. godine, trebalo ponovno analizirati kroz najnovija postignuća koja suvremena historiografija i arheologija mogu dosegnuti. Nakon smrti kralja Zvonimira Hrvatsku su zahvatili dinastički nemiri koji su završili 1102. Kolomanovom krunidbom u Biogradu. Osporavan često i od hrvatske i mađarske historiografije, način na koji je taj Arpadović došao na vlast u Hrvatskoj nerijetko je bio predmetom sukoba raznih interesnih sfera. Da je Koloman stupio na hrvatski tron prirodnim putem, ukazuju zbivanja koja su se događala sljedećih nekoliko stoljeća. Posebnu privrženost ugarsko-hrvatskom kralju pokazivali su Zadranjani. Buneći se protiv mletačke vlasti, oni za vrijeme Ludovika I. Anžuvina (1342. – 1382.) ističu kraljevu zastavu na svojoj najvišoj gradskoj kuli.⁴³ Time jasno daju do znanja da se žele spojiti sa svojim prirodnim zaledem, Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom.

Kolomanove isprave dalmatinskim gradovima, njegova prisutnost na tom području gotovo devet godina, brojni nalazi različitih tipova kraljeva novca, relikvijar sv. Krševana u obliku ruke i, prije svega, izgradnja zvonika sv. Marije u Zadru znaci su da taj Arpadović nije u sjevernoj Dalmaciji samo organizirao svoju vlast, već ju je tu prenio iz Ugarske. Smatramo da su Zadar i njegovo zaleđe tada postali središte čitave Ugarske i Hrvatske. Sve to ukazuje na to da je Koloman Hrvatsku pridobio sporazumom, a ne putem ognja i mača, jer čitava materijalna baština koju je ostavio u Dalmaciji nakon 1102. ne bi bila moguća da se radilo o nasilnom preuzimanju vlasti. Nadalje, takav čin sporazuma opisu-

Six of them are represented in the discussed area (catalogue no. 1-29, T. I-II), indicating a continuous influx of fresh coinage over several years, approximately ten,³⁹ counting, as already mentioned, from as early as the coronation year of 1102. We might perhaps associate the emission of the most numerous regular type with the aforementioned year. It features a depiction of a cross on the obverse, within which the stylized inscription CALMN is arranged between the arms of the cross. The second letter within the legend lacks a horizontal bar, resembling an Λ (catalogue no. 3, 7-8, 10, 24-25, T. I/1-3, 5, T. II/2-3).⁴⁰ It appears that this particular type of a regular silver denarius was highly valued, judging by the appearance of numerous counterfeits (catalogue no. 9, 11-16, 18-21, 26, T. I/4, 6-14, T. II/1-2, 4). These counterfeits are believed to have originated from an illegal mint, most likely from the area of northern Dalmatia. They are characterized by an obverse legend within which the Λ (A) is depicted upside down so it resembles the letter V. They were made of a copper alloy with a thin layer of white metal, as was another counterfeit, but this one was the type with an obverse depiction of three crosses (catalogue no. 23, T. II/10). Four regular specimens with the legend CALMAN (catalogue no. 4-6, 22, T. II/6-9) also have such iconography. Some of Coloman's silver denarii also originated from the mint in Esztergom.⁴¹ Based on the aforementioned catalogue, they belong to the following types: 28 (catalogue no. 1), 29 (catalogue no. 29, T. II/13), 32 (catalogue no. 2, T. II/5) and 34 (catalogue no. 27-28, T. II/11-12). The type of the denarius from Crkvina in Šopot (catalogue no. 17) could not be determined as it is currently not available for examination.

Considering the numismatic material presented here, it can be briefly concluded that the high den-

³⁹ During the reign of Hungarian King Solomon (1063-1074), a monetary reform was implemented. The reform involved minting coins every other year and exchanging old denarii for newly minted ones of reduced value (Huszár 1979, p. 10; Gyöngyössi, Winter 2007, pp. 15-20).

⁴⁰ This assumption is supported by the analysis of Hungarian numismatic material from the Late Middle Ages. A strong monetary impulse, and the last one in the Dalmatian region, occurred during the reign of King Louis I of Anjou (1342-1382), after the signing of the Peace of Zadar in 1358. For a brief overview, see: Ilkić, Belošević 2019, pp. 36-37.

⁴¹ For a brief overview on the mint in Esztergom, see: Huszár 1979, 23.

⁴² Klaić, Petricioli 1976, str. 152; usporediti Codex Diplomaticus, II., isprava 10, 15.

⁴³ Klaić, Petricioli 1976, str. 302.

je i *Qualiter* ili *Pacta Conventa*. Vlast Kolomana karakterizira razdoblje kontinuiteta nakon njegovih prethodnika Petra Krešimira IV. i Zvonimira te razdoblje prosperiteta i ponovnog uzdizanja kraljevske vlasti u Hrvatskoj i Dalmaciji. Svoju ulogu novokrunjeni je kralj shvatio doslovno i vrlo ozbiljno. Zvonimirova kruna, kojom se Koloman okrunio, postala je službena za krunidbu njegovih nasljednika, sve do približno prvih desetljeća 13. stoljeća. Možda već za Andrije II., a vjerojatnije za Bele IV., ona je, smatramo, uklopljena u ugarsku krunu, te se i danas nalazi kao *corona latina* u kruni sv. Stjepana ili Svetoj kruni. Sva Kolomanova ostavština ukazuje na to da nije nestalo hrvatske samostalnosti, već da se kraljevstvo početkom 12. stoljeća nastavilo razvijati istim onim prosperitetom i smjerom gdje je stalo za vladavine kralja Zvonimira. Na kraju, Kolomanov dolazak na hrvatsko prijestolje imao je dalekosežnih posljedica. Vlast ugarsko-hrvatskog kralja učvrstila se na dijelu istočne obale Jadrana te je svoje interese usmjerila prema njoj sljedećih nekoliko stoljeća.

sity of sites and the diversity and large amounts of denarii speak of the economic development that Zadar, as well as the wider area of northern Dalmatian, had experienced during the reign of King Coloman. Moreover, it aligns perfectly with the statement of the abbess of the Benedictine monastery of St. Mary in Zadar, Vekenga, who said: "Coloman, upon his victorious entry into the city, restored peace on land and sea from the very first year, allowing each of us to go about our business."⁴²

Today, the paradigm of Coloman's rule in Croatia and Dalmatia, perhaps more so than before 1918, should be re-examined through the latest achievements that contemporary historiography and archaeology can reach. Following the death of King Zvonimir, Croatia was plagued by dynastic unrest, which ended with Coloman's coronation in Biograd in 1102. Often contested by both Croatian and Hungarian historiography, the manner in which this member of the Árpád dynasty came to power in Croatia has frequently been the subject of conflicts of various interest spheres. However, the events that occurred in Adriatic Croatia over the following centuries indicate that Coloman ascended to the throne naturally. The citizens of Zadar showed particular loyalty to the Hungarian-Croatian king. In rebellion against Venetian rule, they raised the king's flag on their highest city tower during the reign of Louis I of Anjou (1342–1382),⁴³ clearly indicating their desire to unite with their natural hinterland, the Kingdom of Hungary-Croatia.

Coloman's charters to Dalmatian cities, his presence in the region for almost nine years, numerous finds of various types of his coins and eventually the construction of the bell tower of St. Mary in Zadar all indicate that this Árpád ruler not only established his rule in northern Dalmatia but also transferred it there from Hungary. We believe that Zadar and its hinterland became the centre of Hungary and Croatia at that time. All of this suggests that Coloman gained control of Croatia through agreement rather than force, as the entire material legacy he left in Dalmatia after 1102 would not have been possible if it were a violent takeover of power. Furthermore, such an act of agreement is also described in the *Qualiter* or *Pacta Conventa*. Coloman's rule is marked by a period of continuity,

⁴² Klaić, Petricioli 1976, p. 152; compare Codex Diplomaticus, II., document 10, 15.

⁴³ Klaić, Petricioli 1976, p. 302.

after his predecessors Petar Krešimir IV and Zvonimir, as well as a period of prosperity and the resurgence of royal authority in Croatia and Dalmatia. The newly crowned king took his role literally and seriously. Zvonimir's crown, with which Coloman was crowned, became the official crown for the coronation of his successors until approximately the first decades of the 13th century. We believe that it was incorporated into the Hungarian crown perhaps during the reign of Andrew II or more likely Béla IV, and is still present today as the *corona latina* in the Crown of St. Stephen or the Holy Crown. All of Coloman's legacy indicates that Croatian independence did not disappear, but rather that the kingdom continued to develop with the same prosperity and in the same direction as it had during the reign of King Zvonimir. Ultimately, Coloman's ascension to the Croatian throne had far-reaching consequences. The power of the Hungarian-Croatian king was solidified on the eastern Adriatic coast, and its focus remained on this region for centuries to come.

Katalog

- 1 Koloman, 1095.-1116., denar, Réthy, Probst 1958, br. 45; Huszár 1979, br. 37; Unger 1997, br. 28. Biljene Donje, Begovača, zapadno od crkve. Lit.: Jelovina, Vrsalović 1981, str. 105, Tab. LII, 92. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
- 2 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,37 g, 12 mm, Réthy, Probst 1958, br. 47; Huszár 1979, br. 39; Unger 1997, br. 32. Biograd, groblje uz crkvu Sv. Ivana Evanđeliste. Lit.: Vučić 2017, str. 164, 175, kat. 3, Slika 6, 3. Arheološki muzej Zadar. T. II/5.
- 3 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,51 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Donji Lapac. Lit.: Borošak-Marijanović et al. 2002, str. 148, kat. br. 16/13. Arheološki muzej Zagreb, inv. br. E13726. T. I/1.
- 4 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,38 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 42; Huszár 1979, br. 34; Unger 1997, br. 30. Lepuri, Sv. Martin. Lit.: Šeparović, 2020, str. 53-53, kat. br. 122; Ilkić, Filipčić 2021, str. 247-248, Slika 1 a; Šeparović 2022, str. 332, br. 2. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 2911. T. II/6.
- 5 Koloman, 1095.-1116., denar, 10 mm, Réthy, Probst 1958, br. 42; Huszár 1979, br. 34; Unger 1997, br. 30. Lepuri, Sv. Martin, kod groba 218. Lit.: Šeparović 2022, str. 332, br. 3. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 3257. T. II/7.
- 6 Koloman, 1095.-1116., denar, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 42; Huszár 1979, br. 34; Unger 1997, br. 30. Lepuri, Sv. Martin, kod groba 218. Lit.: Šeparović 2022, str. 332, br. 4. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 3258. T. II/8.
- 7 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,47 g, 10,7 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Krupa, Smokovac. Neobjavljeno. Privatna zbirka. T. I/2.
- 8 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,26 g, 11,5 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Ljubač, *castrum Liube*. Lit.: Ilkić 2017, str. 155, 157, 174, kat. br. 113. Privatna zbirka. T. I/3.
- 9 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 0,21 g, 10 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Ljubač, *castrum Liube*, sjeveroistočni dio. Lit.: Ilkić 2017, str. 155, 157, 174, kat. br. 114. Odjel za arheologiju, Sveučilište u Zadru. T. I/4.
- 10 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,24 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Nin, Sv. Asel, sakristija, kvadrant 84, dubina 59 cm. Lit.: Ilkić, Vukušić 2012, str. 199, kat. 189. Muzej ninskih starina, inv. br. 843. T. I/5.
- 11 Koloman, 1095.-1116., denar (vjerojatno krivotvoren), Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Nin, Sv. Križ. Lit.: Ilkić 2013, str. 87-88, kat D10. Arheološki muzej Zadar. T. I/6.
- 12 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 13,5 mm; Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Podgrađe, s nutarnje strane sjeverozapadnog bedema Aserije. Neobjavljeno. Privatna zbirka. T. I/7.
- 13 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 10 mm; Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Podgrađe, s nutarnje strane sjeverozapadnog bedema Aserije. Neobjavljeno. Privatna zbirka. T. I/8.
- 14 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 10,5 mm; Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Podgrađe, s nutarnje strane sjeverozapadnog bedema Aserije. Neobjavljeno. Privatna zbirka. T. I/9.

- 15 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 12 mm; Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Podgrađe, s nutarnje strane sjeverozapadnog bedema Aserije. Neobjavljeno. Privatna zbirka. T. I, 10.
- 16 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 12 mm; Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Podgrađe, s nutarnje strane sjeverozapadnog bedema Aserije. Neobjavljeno. Privatna zbirka. T. I/11.
- 17 Koloman, 1095.-1116., denar, Réthy, Probst 1958, (?); Huszár 1979, (?); Unger 1997, (?). Šopot, Crkvina, unutar crkve. Lit.: Delonga, Burić 1986a, str. 166; 1986b, str. 30. Nepoznato mjesto čuvanja.
- 18 Koloman, 1095.-1116., denar (vjerojatno krivotvoren), 0,19 g, 10,5 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Vir, Smratine, u sloju urušenja ispred mlađe (romaničke ?) crkve. Neobjavljeno. Arheološki muzej Zadar. T. I/12.
- 19 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 0,23 g, 11 mm; Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Zadar, klaustar bivšeg samostana Sv. Ivana. Lit.: Vučić 2017, str. 161, 164, 175, kat. 1, Slika 6, 1. Arheološki muzej Zadar. T. I/13.
- 20 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 0,33 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Zadar, Kolovare. Lit.: Filipčić 2017, str. 119, Slika 2; Vučić 2017, str. 161, 164, 175, kat. 4, Slika 6, 4. Privatna zbirka. T. I/14.
- 21 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 0,43 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Zadar, Poljana pape Ivana Pavla Drugoga. Lit.: Vučić 2017, str. 161, 164-165, 175, kat. 2, Slika 6, 2. Arheološki muzej Zadar. T. II/1.
- 22 Koloman, 1095.-1116., denar, 10 mm, Réthy, Probst 1958, br. 42; Huszár 1979, br. 34; Unger 1997, br. 30. Zadar, samostan Sv. Nikole. Neobjavljeno. Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru, PN 227. T. II/9.
- 23 Koloman, 1095.-1116., denar (krivotvoren), 10 mm, Réthy, Probst 1958, br. 42; Huszár 1979, br. 34; Unger 1997, br. 30. Zadar, Sv. Šime, grob 16. Lit.: Vučić, Manenica 2015, str. 31-32; Vučić 2017, str. 160-161, 165, Slika 2, 4. Arheološki muzej Zadar. T. II/10.
- 24 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,42 g, 11,2 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Zadar, Trg Petra Zoranića. Lit.: Vučić 2017, str. 161, 164-165, 175, kat. 5, Slika 6, 5. Arheološki muzej Zadar. T. II/2.
- 25 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,32 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Nepoznati lokalitet u sjevernoj ili srednjoj Dalmaciji. Neobjavljeno. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 2731. T. II/3.
- 26 Koloman, 1095.-1116., denar (vjerojatno krivotvoren), Réthy, Probst 1958, br. 48; Huszár 1979, br. 40; Unger 1997, br. 31. Nepoznati lokalitet u sjevernoj ili srednjoj Dalmaciji. Neobjavljeno. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 2739. T. II/4.
- 27 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,41 g, 10 mm, Réthy, Probst 1958, br. 49; Huszár 1979, br. 41; Unger 1997, br. 34. Nepoznati lokalitet u sjevernoj ili srednjoj Dalmaciji. Neobjavljeno. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 2730. T. II/11.
- 28 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,56 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, br. 49; Huszár 1979, br. 41; Unger 1997, br. 34. Nepoznati lokalitet u sjevernoj ili srednjoj Dalmaciji. Neobjavljeno. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 2732. T. II/12.
- 29 Koloman, 1095.-1116., denar, 0,36 g, 13 mm, Réthy, Probst 1958, br. 46; Huszár 1979, br. 38; Unger 1997, br. 29. Nepoznati lokalitet u sjevernoj ili srednjoj Dalmaciji. Neobjavljeno. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, inv. br. 2729. T. II/13.

- 1 Coloman, 1095-1116, denarius, Réthy, Probst 1958, no. 45; Huszár 1979, no. 37; Unger 1997, no. 28. Biljane Donje, Begovača, west of the church. Lit.: Jelovina, Vrsalović 1981, p. 105, Tab. LII, 92. Museum of Croatian Archaeological Monuments.
- 2 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,37 g, 12 mm, Réthy, Probst 1958, no. 47; Huszár 1979, no. 39; Unger 1997, no. 32. Biograd, cemetery next to the church of St. John the Evangelist. Lit.: Vučić 2017, p. 164, 175, cat. 3, Figure 6, 3. Archaeological Museum in Zadar. T. II/5.
- 3 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,51 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Lapac. Lit.: Borošak-Marijanović et al. 2002, p. 148, cat. no. 16/13. Archaeological Museum in Zagreb, inv. no. E13726. T. I/1.
- 4 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,38 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 42; Huszár 1979, no. 34; Unger 1997, no. 30. Lepuri, St. Martin. Lit.: Šeparović, 2020, pp. 53-53, cat. no. 122; Ilkić, Filipčić 2021, pp. 247-248, Figure 1 a; Šeparović 2022, p. 332, no. 2. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 2911. T. II/6.
- 5 Coloman, 1095-1116, denarius, 10 mm, Réthy, Probst 1958, no. 42; Huszár 1979, no. 34; Unger 1997, no. 30. Lepuri, St. Martin, near grave 218. Lit.: Šeparović 2022, p. 332, no. 3. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 3257. T. II/7.
- 6 Coloman, 1095-1116, denarius, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 42; Huszár 1979, no. 34; Unger 1997, no. 30. Donji Lepuri, St. Martin, near grave 218. Lit.: Šeparović 2022, p. 332, no. 4. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 3258. T. II/8.
- 7 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,47 g, 10,7 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Krupa, Smokovac. Unpublished. Private collection. T. I/2.
- 8 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,26 g, 11,5 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Ljubač, *castrum Liube*. Lit.: Ilkić 2017, p. 155, 157, 174, cat. no. 113. Private collection. T. I/3.
- 9 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 0,21 g, 10 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Ljubač, *castrum Liube*, north-eastern part. Lit.: Ilkić 2017, p. 155, 157, 174, cat. no. 114. Department of Archaeology, University of Zadar. T. I/4.
- 10 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,24 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Nin, church of St. Anselmo, sacristy, quadrant 84, depth 59 cm. Lit.: Ilkić, Vukušić 2012, p. 199, cat. 189. Museum of Nin antiquities, inv. no. 843. T. I/5.
- 11 Coloman, 1095-1116, denarius (probably a counterfeit), Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Nin, Church of the Holy Cross. Lit.: Ilkić 2013, p. 87-88, cat. D10. Archaeological Museum in Zadar. T. I/6.
- 12 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 13,5 mm; Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Podgrađe, on the inner side of the north-western rampart of Asseria. Unpublished. Private collection. T. I/7.
- 13 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 10 mm; Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Podgrađe, on the inner side of the north-western rampart of Asseria. Unpublished. Private collection. T. I/8.
- 14 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 10,5 mm; Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Podgrađe, on the inner side of the north-western rampart of Asseria. Unpublished. Private collection. T. I/9.
- 15 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 12 mm; Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Podgrađe, on the inner side of the north-western rampart of Asseria. Unpublished. Private collection. T. I, 10.

- 16 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 12 mm; Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Podgrađe, on the inner side of the north-western rampart of Asseria. Unpublished. Private collection. T. I/11.
- 17 Coloman, 1095-1116, denarius, Réthy, Probst 1958, (?); Huszár 1979, (?); Unger 1997, (?). Šopot, Crkvina, inside the church. Lit.: Delonga, Burić 1986a, p. 166; 1986b, p. 30. Location unknown.
- 18 Coloman, 1095-1116, denarius (probably a counterfeit), 0,19 g, 10,5 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Vir, Smratine, in the collapsed layer in front of the younger (Romanesque?) church. Unpublished. Archaeological Museum in Zadar. T. I/12.
- 19 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 0,23 g, 11 mm; Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Zadar, cloister of the former monastery of St. John. Lit.: Vučić 2017, p. 161, 164, 175, cat. 1, Figure 6, 1. Archaeological Museum in Zadar. T. I/13.
- 20 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 0,33 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Zadar, Kolovare. Lit.: Filipčić 2017, p. 119, Figure 2; Vučić 2017, p. 161, 164, 175, cat. 4, Figure 6, 4. Private collection. T. I/14.
- 21 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 0,43 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Zadar, Poljana pape Ivana Pavla Drugoga. Lit.: Vučić 2017, p. 161, 164-165, 175, cat. 2, Figure 6, 2. Archaeological Museum in Zadar. T. II/1.
- 22 Coloman, 1095-1116, denarius, 10 mm, Réthy, Probst 1958, no. 42; Huszár 1979, no. 34; Unger 1997, no. 30. Zadar, monastery of St. Nicolaus. Unpublished. International Centre for Underwater Archaeology in Zadar, PN 227. T. II/9.
- 23 Coloman, 1095-1116, denarius (counterfeit), 10 mm, Réthy, Probst 1958, no. 42; Huszár 1979, no. 34; Unger 1997, no. 30. Zadar, St. Simeon, grave 16. Lit.: Vučić, Manenica 2015, pp. 31-32; Vučić 2017, pp. 160-161, 165, Figure 2, 4. Archaeological Museum in Zadar. T. II/10.
- 24 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,42 g, 11,2 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Zadar, Trg Petra Zoranića. Lit.: Vučić 2017, p. 161, 164-165, 175, cat. 5, Figure 6, 5. Archaeological Museum in Zadar. T. II/2.
- 25 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,32 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Unknown site in northern or central Dalmatia. Unpublished. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 2731. T. II/3.
- 26 Coloman, 1095-1116, denarius (probably a counterfeit), Réthy, Probst 1958, no. 48; Huszár 1979, no. 40; Unger 1997, no. 31. Unknown site in northern or central Dalmatia. Unpublished. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 2739. T. II/4.
- 27 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,41 g, 10 mm, Réthy, Probst 1958, no. 49; Huszár 1979, no. 41; Unger 1997, no. 34. Unknown site in northern or central Dalmatia. Unpublished. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 2730. T. II/11.
- 28 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,56 g, 11 mm, Réthy, Probst 1958, no. 49; Huszár 1979, no. 41; Unger 1997, no. 34. Unknown site in northern or central Dalmatia. Unpublished. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 2732. T. II/12.
- 29 Coloman, 1095-1116, denarius, 0,36 g, 13 mm, Réthy, Probst 1958, no. 46; Huszár 1979, no. 38; Unger 1997, no. 29. Unknown site in northern or central Dalmatia. Unpublished. Museum of Croatian Archaeological Monuments, inv. no. 2729. T. II/13.

T. I

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

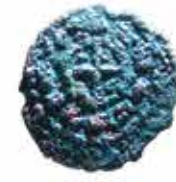
12

13

14

T. II

Literatura / Bibliography

Ákos 1920

T. Ákos, *A Szent Korona elmélete és a Koronázás*, Budapest 1920.

Ančić 1998

M. Ančić, Desetljeće od godine 1091. do 1102 u zrcalu vrela, *Povijesni prilozi* 17, 233-259.

Ančić 2002

M. Ančić, Od kralja „poluboga“ do prvih ideja o „nacionalnom kraljevstvu“ / From the „Demigod“ King to the First Ideas About a „National Kingdom“, J. Borošak-Marijanović, D. Bošković, M. Bregovac Pisk, E. Jurdana, A., Pandžić, A. (ur./eds.), *Kolomanov put. Katalog izložbe. Povodom 900. godišnjice (1102.-2002.) krunjenja kralja Kolomana Arpadovića za kralja Hrvatske i Dalmacije u Biogradu na moru*, Zagreb 2002, 42-111.

Delonga 1987

V. Delonga, Numizmatika, u/in: *Bribir u srednjem vijeku*, Split, 1987, 107-112.

Čelhar, Ilkić 2019

M. Čelhar, M. Ilkić., Nalazi hispanikoga novca s istočne jadranske obale i iz njezina zaleđa / Finds of Hispanian coins on the eastern Adriatic coast and its hinterland, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 112, Split 2019, 33-55.

Delonga, Burić 1986a

V. Delonga, T. Burić, Šopot kod Benkovca – Predromanička crva i srednjovjekovna nekropola, *Arheološki pregled*, 26 (1985), 1986, 165-166.

Delonga, Burić 1986b

V. Delonga, T. Burić, Šopot kod Benkovca (nastavak revizijskog istraživanja), *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, XVIII-1, Zagreb 1986, 30-31.

Filipčić 2017

D. Filipčić, Neki aspekti i problemi u razmatranju skupnog nalaza 2000 srebrenih kovanica kralja Kolomana iz Donjih Lepura, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 59, Zadar, 115-123.

Font 2005

M. Font, Ugarsko Kraljevstvo i Hrvatska u srednjem vijeku, *Povijesni prilozi*, 28, 7-22.

Gyöngyössi, Winter 2007

M. Gyöngyössi, H. Winter, *Münzen und Medaillen**des ungarischen Mittelalters 1000-1526*, Alram M., Winter, H. (ur./eds.), Wien 2007.

Huszár 1979

L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Battenberg, München 1979.

Ilkić 2007

M. Ilkić, Nalazi seobe naroda i ranog srednjeg vijeka iz Sotina / Funde der Völkerwanderung und des Frühmittelalters aus Sotin, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 24, Zagreb 2007, 277-288.

Ilkić 2011

M. Ilkić, Numizmatički nalazi s lokaliteta Suhopolje – Kliškovac, u/in: *Suhopolje-Kliškovac. Od mjestopisa do arheološke spoznaje*, Sekelj Ivančan, T. (ur./ed.), Zagreb 2011, 129-133.

Ilkić 2013

M. Ilkić, Numizmatički nalazi, u/in: *Arheološka istraživanja okoliša crkve Sv. Križa u Ninu. Katalog izložbe povodom 50. obljetnice Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru*, Zadar 2013, 87-94.

Ilkić 2017

M. Ilkić, Numizmatički nalazi s područja Ljupča, u/in: *Ljubač – zrcalo povijesnih i geografskih mijena u sjeverozapadnom dijelu Ravnih kotara*, Faričić, J. Lenkić, J. (ur./eds.), Zadar 2017, 152-181, 300-301.

Ilkić, Belošević 2019

M. Ilkić, J. Belošević, *Ostava kasnosrednjovjekovnog novca i nakita iz Pridrage / A Hoard of Late Medieval Coins and Jewelry from Pridraga*, Zadar 2019.

Ilkić, Filipčić 2021

M. Ilkić, D. Filipčić, Prijedlog nove datacije i tipologije splitskih komunalnih denara na primjerima nalaza iz sjeverne Dalmacije / Proposed new dating and typology of Spalatine communal denars through examples of finds from northern Dalmatia, *Starohrvatska prosvjeta*, 48, Split 2021, 243-265.

Ilkić, Vukušić 2012

M. Ilkić, M. Vukušić, Prilog poznavanju optjecaja novca u srednjem i ranom novom vijeku na području sjeverne Dalmacije, *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa „Dani Stjepana Gunjače 2“*. *Hrvatska srednjovjekovna povijesno - arheološka baština. Međunarodne teme*, Šeparović, T., Uroda, N. (ur./eds.), Split, 2012, 197-236.

Jakšić 1984

N. Jakšić, Topografija pravca Via magna cesta vocata tendens per Lucam, *Starohrvatska prosvjeta* 14, Split 1984, 325-346.

Jelovina, Vrsalović 1981

D. Jelovina, D. Vrsalović, Srednjovjekovno groblje na „Begovači“ u selu Biljanima Donjim kod Zadra, *Starohrvatska prosvjeta* 11, Split 1981, 55-135.

Klaić 1905

V. Klaić, O krunisanju Arpdovića za kraljeve Dalmacije i Hrvatske, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, Vol. 8, Zagreb 1905, 107-117.

Klaić, Petricioli 1976

N. Klaić, I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar 1976.

Kolak, Šeparović 2020

T. Kolak, T. Šeparović, *Numizmatička topografija Like. Od najstarijih vremena do početka 16. stoljeća / Numismatic Topography of Lika. From Earliest Times to the Beginning of the 16th Century*, Gospić 2020..

Codex Diplomaticus

M. Kostrenčić, J. Štipešić, J. Šamšalović, *Codex Diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. I., Zagreb 1967.

Kovács 2022

L. Kovács, *A Kárpát-medence kora Árpád-kor kincsleletei (1000.–1141.)*. Leletek és veretek 1. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet – Martin Opitz Kiadó, Budapest 2022.

Leksikon ikonografije 1985

Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb 1985.

Mirnik 1997

I. Mirnik, O nekim nalazima novca 11. stoljeća u Hrvatskoj, u/in: *Zvonimir kralj hrvatski. Zbornik radova*, Goldstein, I. (ur./ed.), Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1997, 191-206.

Mirnik 1981

I. Mirnik, *Coin Hoards in Yugoslavia*, BAR International Series, 95, Archaeopress, Oxford 1981.

Mirnik 2007

I. Mirnik, Coins from Bribir (Varvaria), *Slovenská numizmatika*, XVIII, 2007, 157-180.

Mirnik 2009

I. Mirnik, Numizmatički nalazi s Bribirske glavice / Numismatic finds from Bribirska glavica. *Studia varvarina*, 1, Kuntić-Makvić, B. (ur./ed.), Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Međunarodni istraživački centar za kasnu antiku i srednji vijek, Zagreb 2009, 131-151.

Novak 1978

G. Novak, *Povijest Splita I*, Split 1978.

Petricioli 1986

I. Petricioli, Najstariji inventar riznice zadarske katedrale, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Vol. 26, No. 1, Split 1986, 157-166.

Réthy, Probst 1958

L. Réthy, G. Probst, *Corpus Nummorum Hungarie*, Akademische Druck, Graz 1958.

Smičiklas 1904

T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. II., Zagreb 1904.

Saltzer 1996

E. Saltzer, *A történelmi Magyarország területén fellelt 156 Árpádházi éremkincslelet összefüggő áttekintése*, Budapest 1996.

Šeparović 2020

T. Šeparović, *Numizmatička zbirka Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika / The Numismatic Collection of the Museum of Croatian Archaeological Monuments*, Split 2020.

Šeparović 2021

T. Šeparović, *Bizant na istočnom Jadranu. Numizmatički izvori / Byzantium in the eastern Adriatic region. Numismatic sources*, Split 2021.

Šeparović 2022

T. Šeparović, Nalazi novca iz crkve Sv. Martina u Lepurima kod Benkovca / Finds of coins from the church of st. Martin in Lepuri near Benkovac, *Starohrvatska prosvjeta*, 49, Split 2022, 329-373.

Šešelj, Ilkić 2022

L. Šešelj, M. Ilkić, Helenistički novac Grčke, Makedonije i Trakije iz sjeverne Dalmacije i jugoistočne Like / Hellenistic coins from Greece, Macedonia and Thrace found in northern Dalmatia and south-eastern Lika, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 114, Split 2022, 163-188.

Šešelj, Ilkić 2023

L. Šešelj, M. Ilkić, Broken pre-Imperial coins from the region of Liburnia and Iapodia (Croatia), u/ in: *Monete frazionate. Quadri regionali, questioni cronologiche, aspetti economici*, Incontro Internazionale di Studi, 16. – 17. settembre 2019, Milano, 2023, (u tisku / in press).

Šimunić Buršić 2012

M. Šimunić Buršić, Svod u zvoniku crkve svete Marije u Zadru u kontekstu najranijih europskih svodova s dijagonalnim lukovima, *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 20, No. 1(43), Zagreb 2012, 20-31.

Šišić 1962

F. Šišić, *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskog naroda 600. – 1526.* vol. I, Zagreb 1962.

Šlaus, Uglešić 2022

M. Šlaus, A. Uglešić, Sveti Donat ili Sveti Krševan? *Tragovima sveca. Zbornik u čast dr. sc. Jurja Batelje prigodom tridesete obljetnice rada postulatora kauze blaženog Alojzija Stepinca*, Parlov, M. (ur.). Zagreb 2022, 619-649.

Šokčević 2016

D. Šokčević, *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*, Visković, V. (ur.), Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2016.

Tóth, Szelényi 1999

E. Tóth, K. Szelényi, *The holy crown of Hungary. Kings and coronations*, Budapest 1999.

Uglešić, Šlaus 2022

A. Uglešić, M. Šlaus, Rekognicija dvaju relikvijara iz zadarske katedrale sv. Stošije, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, 56=550, Zagreb, 2022, 139-157.

Unger 1997

E. Unger, *Magyar Éremhatározó I., Ajtósi Dürer Könyvkiadó*, Budapest 1997.

Varga 2003

G. Varga, *A Szent Korona születésének ideje, helye és alkalma*, Budapest 2003.

Vučić 2017

J. Vučić, Kasnoantički ukopi i srednjovjekovno groblje kod crkve sv. Šime u Zadru / The Late Antiquity burials and the medieval cemetery at St. Simon's Church in Zadar, *Diadora* 31, Zadar 2017, 155-176.

Vučić, Manenica 2015

J. Vučić, H. Manenica, *Kod gradskih vrata kroz stoljeća / At the city gate through the centuries*, Zadar 2015..

Wenzel 1860

G. Wenzel, *Codex Arpadianus: Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Arpădköri új okmánytár*, vol. 6: *Monumenta Hungariae historica. Magyar történelmi emlékek. Kiadja a magy. tudom. akademia. Első Osztály. Okmánytárak. Seria I. Diplomata*, Pest 1860.